Memorandum w sprawie prawa obywatela do sądu

Wynikiem konferencji, zorganizowanej przez Rzecznika Praw Obywatelskich i Komisję Prawa Człowieka Naczelnej Rady Adwokackiej w dniu 2 lipca 2021 r. "Procedury chore na COVID" oraz późniejszej dyskusji międzyśrodowiskowej, jest "Memorandum w sprawie prawa obywatela do sądu". Dokument w imieniu Naczelnej Rady Adwokackiej podpisał adw. Bartosz Tiutiunik, wiceprezes NRA.

Sygnatariuszami Memorandum są: Rzecznik Praw Obywatelskich, Naczelna Rada Adwokacka - reprezentowana przez wiceprezesa adw. Bartosza Tiutiunika, Stowarzyszenie Sędziów Polskich „Iustitia", Ogólnopolskie Stowarzyszenie Sędziów Sądów Administracyjnych, Stowarzyszenie Sędziów „Themis", Stowarzyszenie Prokuratorów „Lex Super Omnia"

Treść Memorandum:

Memorandum w sprawie prawa obywatela do sądu

My obywatelki i obywatele wykonujący prawnicze zawody zaufania publicznego stanowczo przypominamy, że Konstytucja RP i traktaty europejskie stanowią, że każdy ma prawo do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. Każdy ma więc prawo do rzetelnego rozpoznania sprawy przez sąd ustanowiony zgodnie z prawem, który transparentnie wydaje stabilne i pewne orzeczenia.

W ostatnich latach władza ustawodawcza i wykonawcza stopniowo ogranicza prawo do sądu i destabilizuje wymiar sprawiedliwości zarówno przez działania ustrojowe i procesowe, jak i represyjne. Działania te dotyczą sądów powszechnych, administracyjnych oraz Sądu Najwyższego.

Zmiany wprowadzane ustawą z dnia 28 maja 2021 r. (Dz.U.2021.1090) zmieniającej z dniem 3 lipca 2021 r. ustawę z dnia 2 marca 2020 r. o szczególnych rozwiązaniach związanych z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, innych chorób zakaźnych oraz wywołanych nimi sytuacji kryzysowych, powinny zgodnie z jej nazwą stanowić odpowiedź na pandemię wywołaną COVID. Wbrew temu są swoistym wirusem aplikowanym przez polityków celem zamknięcia sądów dla obywateli. Towarzyszą temu faktyczne utrudnienia w korzystaniu przez obywateli z ich praw: ograniczanie wstępu do sądu i możliwości osobistego załatwienia spraw organizacyjnych, utrudnienia w dostępie do akt postępowania. Pod pozorem walki z koronawirusem ustawodawca wprowadza niekonstytucyjne rozwiązania w momencie, kiedy jednocześnie odmraża działalność publiczną państwa polskiego. Co więcej te restrykcyjne rozwiązania utrzymuje przez rok po zakończeniu pandemii.

Równie niezrozumiałe są zmiany wprowadzone przez ustawodawcę ustawą z dnia 20 kwietnia 2021 r. o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw, które zamiast usprawniać procedurę karną, czynią ją jeszcze mniej dostępną dla pokrzywdzonego, bardziej zależną od prokuratora i mniej gwarancyjną dla oskarżonego.

Zmiany te :
1. wprowadzają jako zasadę tajność posiedzeń sądowych, zamiast gwarantowanej zasady jawności postępowania (art. 45 ust. 1 i 2 Konstytucji RP) i tym samym zamykają sądy przed obywatelami;
2. likwidują zasadę kolegialności składów sądowych, także poprzez odstąpienie od udziału czynnika społecznego w postaci ławników, o czym stanowi art. 182 Konstytucji RP;
3. likwidują ustrojową zasadę ciągłości składu rozpoznającego sprawę, poprzez wprowadzenie ustawy w życie w tracie trwania postępowań, co stanowi oczywistą ingerencję polityczną w skład rozpoznający sprawę;
4. wprowadzają czynnik administracyjny, jakim są decyzje prezesów sądów powołanych przez Ministra Sprawiedliwości-Prokuratura Generalnego, jako rozstrzygający o składzie sądu

5. wprowadzają niejasny i niejednolity w skali kraju system doręczeń, który wprowadzi chaos prawny i utrudni ustalenie skuteczność czynności sądowych, w tym skuteczności orzeczeń.
6. konsekwentnie zwiększają rolę prokuratora w procedurze karnej uzależniając możliwość wydania listu żelaznego w postępowania przygotowawczym od jego wniosku lub braku jego sprzeciwu
7. zwiększą stosowanie tymczasowego aresztowania w związku ze znacznym ograniczeniem oskarżonemu możliwości zebrania funduszy na wpłatę poręczenia majątkowego czy też możliwością odmowy przyjęcia poręczenia przy braku wykazania jego źródeł.

W związku z powyższym apelujemy do parlamentarzystów o natychmiastowe podjęcie działań legislacyjnych zmierzających do uchylenia tych przepisów lub ich skutków jak też o zaprzestanie dalszych działań legislacyjnych ograniczających prawo do sądu i dostęp do sądu oraz ingerujących w niezależność, niezawisłość i samodzielność orzeczniczą sądów.

Do Ministra Sprawiedliwości o podjęcie profesjonalnych działań w zakresie informatyzacji sądów, gwarantujących każdemu dostęp do sądu i rzetelność postępowania.

Do sędziów o podjęcie działań zapewniających obywatelom prawo do sądu, w tym poprzez ocenę konstytucyjności rozwiązań stosowanych w ustawie epizodycznej w ramach rozproszonej kontroli konstytucyjnej lub skorzystania z instytucji pytań prawnych do Sądu Najwyższego lub pytań prejudycjalnych do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Zwracamy uwagę, że obecna regulacja daje możliwości do odstąpienia od stosowania niekonstytucyjnych rozwiązań.

Do profesjonalnych pełnomocników i obrońców o składanie do sądu – po uzgodnieniu z klientem, z powołaniem na prokonstytucyjną wykładnię przepisów – wniosków o rozpoznawanie spraw na rozprawie lub posiedzeniu jawnym, wniosków o rozpoznawanie środków odwoławczych w składzie trzech sędziów, a także wniosków o kierowanie przez sąd pytań prawnych do Sądu Najwyższego lub pytań prejudycjalnych do Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej co do regulacji przyjętych w ustawie epizodycznej, zaś w sprawach karnych o domaganie się doprowadzania podejrzanego na posiedzenie aresztowe przed sąd, o wnoszenie o niestosowanie tymczasowego aresztowania lub zmianę stosowanego środka z tymczasowego aresztowania na poręczenie majątkowe, sprzeciwianie się stosowaniu tzw. aresztów warunkowych, w sytuacji kiedy nie ma konieczności tymczasowego aresztowania, a środek ten powinien zostać uchylony; sprzeciwianie się przeprowadzeniu rozprawy pod usprawiedliwioną nieobecność oskarżonego lub jego obrońcy. Nadto o powoływanie się w postępowaniach sądowych na Konstytucję RP i prawo międzynarodowe, a w przypadku wyczerpania krajowych środków zaskarżenia kierowanie – tam, gdzie naruszono Europejską Konwencję Praw Człowieka – skarg do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka.

Do prokuratorów o powstrzymanie się od podejmowania działań naruszających standardy demokratycznego państwa prawnego, w tym prawa do rzetelnego procesu, którego jawność jest fundamentem, a także o składanie wniosków o rozpoznawanie spraw w składzie kolegialnym przez właściwy sąd. Powściągliwe podejmowanie przez prokuratorów czynności procesowych wobec uczestników postępowania karnego znajduje uzasadnienie w konstytucyjnej zasadzie przyrodzonej i niezbywalnej godności każdego człowieka oraz zasady równości broni. Ściganie przestępstw oraz stanie na straży praworządności wymagają niezależnego i samodzielnego podejmowania decyzji w oparciu o elementarne zasady uczciwości. Prokurator to reprezentujący społeczeństwo obrońca naruszonego prawa, nie bezrefleksyjne narzędzie władzy. Rzetelność procesu karnego bez jawności postępowania staje się pojęciem pozbawionym treści.

Do obywateli - by, mając świadomość ograniczania ich prawa do sprawiedliwego sądu, dostrzegali, że ramy procesu (reguły gry) ustala prawodawca, a sąd musi ich przestrzegać.

Jednocześnie, by, wykorzystując wciąż istniejące prawne instrumenty, podejmowali walkę o obronę swoich racji, wierząc, że także własnym działaniem mogą doprowadzić do rozstrzygnięcia swojej sprawy w sprawiedliwy sposób i zgodnie ze standardami demokratycznego państwa prawa - co jest podstawowym prawem każdego człowieka.

Obowiązkiem każdego prawnika jest nieustanne przypominanie, w każdy dostępny sposób, jaki jest standard wymierzania sprawiedliwości przez niezawisły, niezależny i bezstronny sąd, do którego dostęp nie może być limitowany, i który sprawy obywateli rozpoznaje w sposób jawny, w sprawiedliwej procedurze, z zachowaniem prawa do obrony, równości broni i przestrzeganiem praw także tych najsłabszych. Gwarantuje to każdemu Konstytucja Rzeczpospolitej.

(czytaj Memorandum w wersji pdf)